

Nadarjeni v slovenskih šolah – 2. del

Nadarjeni in humor: zaznava kompetentnosti na področju humorja ter subjektivna ocena smešnosti šal

NATALIJA SAGADIN, Osnovna šola dr. Ljudevita Pivka Ptuj
natalija.sagadin@gmail.com

TEJA VERNIK TROFENIK, Osnovna šola Velika Nedelja
tejavernik4@gmail.com

MARJANA SAGADIN, Osnovna šola Antona Ingoliča Spodnja Polskava
marjancasagadin@gmail.com

MOJCA JURIŠEVIČ, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta
mojca.jurisevic@pef.uni-lj.si

● **Povzetek:** Humor je pomembno motivacijsko sredstvo oz. sestavina pouka, poleg tega pa je povezan z mišljenjem. Če razumemo, kakšen je pomen humorja za učence ter predvsem, kakšen humor je učencem všeč, to znanje lahko smiselno uporabimo pri poučevanju ter tako pomembno prispevamo h kakovostnejši motiviranosti učencev, s tem pa tudi k boljšemu vzdušju v razredu in višji kakovosti pouka na splošno. Raziskave kažejo, da je humor še posebno značilen za nadarjene učence, zato nas je v raziskavi zanimalo, kako nadarjeni učenci v primerjavi s svojimi vrstniki v šoli zaznavajo lastno kompetentnost in

interes na področju humorja. Po drugi strani pa nas je zanimalo tudi, kako nadarjeni učenci v primerjavi s svojimi vrstniki v šoli ocenjujejo smešnost predloženih šal. Na zastavljeni raziskovalni vprašanji smo odgovorile s pomočjo spletne ankete, ki jo je izpolnilo 139 učencev tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja. Znotraj te skupine je bilo 52 identificiranih nadarjenih učencev. Raziskovalni rezultati so pokazali, da se nadarjeni učenke in učenci počutijo bistveno bolj kompetentni pri pripovedovanju in razumevanju šal od svojih vrtnikov, ki niso bili identificirani kot nadarjeni, medtem ko v ocenjevanju smešnosti šal na podlagi uporabljene metodologije nismo ugotovile statistično pomembnih razlik med obema skupinama učencev.

Ključne besede: nadarjeni, kompetentnost na področju humorja, pripovedovanje šal, razumevanje humorja, ocenjevanje šal

The Gifted and Humour: Detecting Humour Competence and a Subjective Assessment of the Funniness of Jokes

● **Abstract:** Humour is an important motivational tool and a component of teaching. It has also been associated with thinking. If teachers understand what humour means to students and, in particular, what kind of humour students prefer, they can reasonably use this knowledge in teaching and thus significantly contribute to a higher quality of students' motivation, an improved classroom climate, and a higher quality of education in general. Research shows that humour is a typical characteristic of gifted students. Therefore, the main aim of the study was to understand how gifted students, compared to their peers at school, perceive their own competences and interest in humour. Another research question focused on how gifted students, compared to their peers at school, assess the funniness of jokes. An online questionnaire was used for the purposes of the research, which was completed by 139 students from the third cycle of primary school (ages 12 to 14). Within this group, 52 students were identified as gifted. Research results show that the gifted male and female students feel much more competent in understanding and telling jokes than their peers, who have not been identified as gifted. However, the funniness of jokes does not show a statistically significant difference between the two groups (i.e. gifted students versus their classmates) based on the methodology used.

Key words: gifted students, humour competence, telling jokes, understanding jokes, assessment of jokes

Teoretični uvod

"Humor je nekaj, kar povzroča žgečkanje možganov," je zapisal Wasson in "smeh je bil ustvarjen, da jih vzpodbudi." (Chapman in Foot 1976, v Fern, 1991)
»Dražljaj, ki je izvor humorja, zahteva n,nehno

»Humor je nekaj, kar povzroča žgečkanje možganov,« je zapisal Wasson in »smeh je bil ustvarjen, da jih vzpodbudi.«

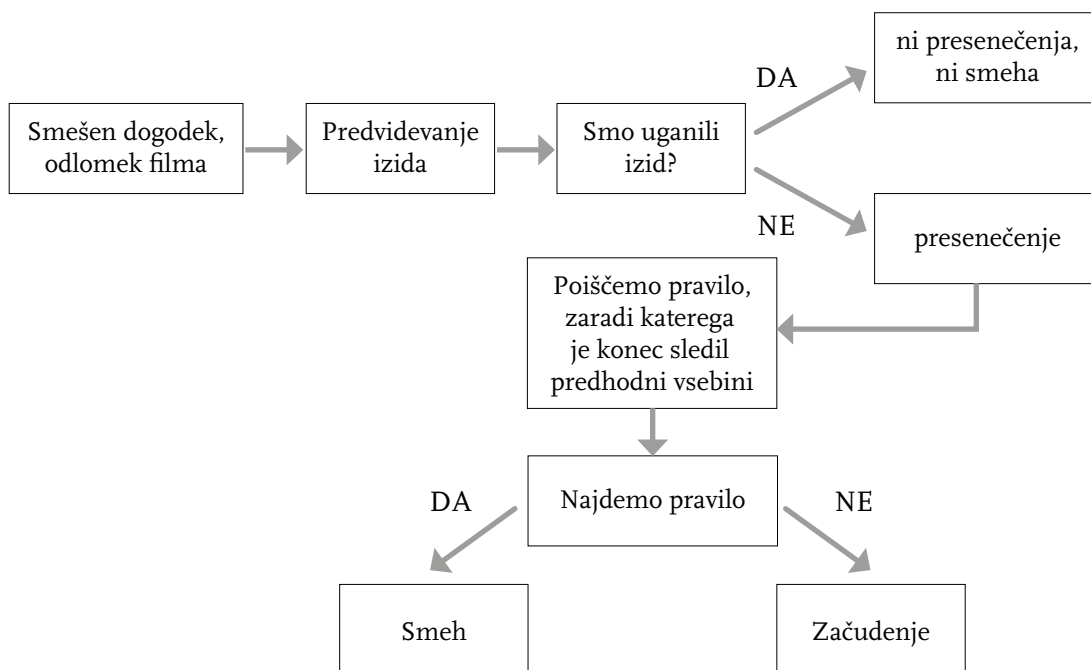
primerjavo pričakovanega in tistega, ki se dejansko pojavi. Ta dražljaj se imenuje inkongruentnost. Do te primerjave pride samodejno ne glede na starost, različen je le način primerjave in sklepi, ki so rezultat primerjave. Humor, katerega osnova je inkongruentnost, lahko definiramo kot obliko intelektualne igre.« (Hederih, 1996)
Slovar The Oxford English Dictionary definira humor kot »tisto lastnost dejanja, govora ali pisanja, ki nekoga zabava; smešnost, norčavost, šaljivost, komičnost, zabava«. V nadaljevanju opredeli humor kot »sposobnost zaznavanja smešnega in zabavnega

ali izražanje le-tega v govoru, pisanju ali drugi vsebini; šaljiva domišljija ali šaljivo obravnavanje nečesa« (Simpson in Weiner, 1989, v Martin, 2007).

Humor je torej povsod prisotna človeška aktivnost, ki se pojavlja v vseh vrstah družbenih interakcij. Večina se nas v teku dneva večkrat nasmeji nečemu smešnemu. Čeprav gre za vrsto igre, pa ima humor tudi številne resnejše družbene, miselne in čustvene funkcije. Zanimiva vprašanja o humorju in smehu segajo na različna področja psihologije. Presenetljivo pa, ne

glede na očitno pomembnost za človekovo vedenje, humor in podobne teme le redko najdemo v strokovni literaturi (Martin, 2007).

Graham (1995) ugotavlja, da visok smisel za humor zmanjša negotovost in socialno distanco. Humor pomaga pri razvijanju medsebojnih odnosov. Dejansko je smisel za humor osebna lastnost, ki ima neposredne posledice za družbene odnose. Razvojni psihologi poročajo, da je smisel za humor pridobljen v otroštvu in pomaga otroku pri spopadanju s stresorji (Bariaud, 1989; McGhee, 1979, 1980, 1994,

Slika 1: Sulsov model neskladne resolucije; razumevanje humorja je opredeljeno skozi proces reševanja problema (prilagojeno po Sulsu, 1972, v Martin, 2007)

v Dowling in Fain, 1999). Šoloobvezni otroci uporabljajo za humor, da si olajšajo komunikacijo, vrstniško pripadnost in identifikacijo in kognitivno obvladovanje neskladnih izkušenj - s prepoznavanjem neskladja krepijo svoje kognitivne sposobnosti. Razumevanje neskladnosti (v življenju, situacijah) pomaga otrokom razumeti svet, v katerem živijo, in razlikovati med fantazijo in realnostjo (Bariaud, 1989; D' Antonio, 1989, v Dowling in Fain, 1999). S pomočjo verbalnega humorja, ki se pogosto izraža v šalnih, ugankah, smešnih zgodbah ter besednih igrah, otrok obvlada tesnobo in agresijo na socialno bolj sprejemljiv način (Chapman et al., 1980; Freud, 1960; Levine, 1980; Martin, 1989; McGhee, 1979, 1980; Dowling in Fain, 1999). Suls (1972, 1983, v Martin, 2007) predlaga dvostopenjski model razumevanja (dojemanja) humorja. Ta teorija vidi tudi humor kot reševanje problemov. V skladu z vzorcem smešen dogodek ali šala v poslušalcu vzbudi razmišljanje o predvidenem izidu. Če ne uganemo izida oz. šale, smo presenečeni in začnemo z iskanjem kognitivnega pravila, zaradi katerega je konec sledil predhodni vsebini. Ko najdemo to kognitivno pravilo, je neskladje odstranjeno in sledi smeh. Če tega kognitivnega pravila ne najdemo, neskladje ostane in namesto smeha sledi začudenje. Šale ne razumemo. Ta model izhaja iz razjasnitve ali rešitve neskladnosti, kar povzroči smeh (slika 1).

Razumevanje in ustvarjanje humorja je torej kognitivna dejavnost. Humor oz. razumevanje šal zahte-

va sposobnost pozornega poslušanja, dobrega predvidevanja/prepoznavanja tega, kar mislijo drugi, da je smešno, najpomembneje od vsega pa je, da si šalo zapomnimo in da jo na pravi način povemo (Berger, 1983, v Jewell, 2005). Nadalje mora posameznik za samo produciranje humorja dobro obdelati in procesirati podatke, ki jih dobi iz okolja in spomina, ter te informacije povezati na nov, kreativen način (Martin, 2007).

Smisel za humor in igrivost z idejami potrjujejo sposobnost nadarjenih otrok, da razumejo svet na manj ogrožajoč način.

Komik mora imeti odnos z občinstvom. Pripovedovanje šale zahteva določitev scene, zgodbe, ki jo bo povedal, ter ugotovitev, katera pričakovanja so se razvila v glavah občinstva. Potem pa ravno v pravem trenutku ta pričakovanja prevrni. Ta sposobnost zahteva visoko stopnjo kognitivnega razvoja (Shultz, 1974, 1976, v Jewell, 2005).

Robinson in Clikensbeard (2008, v Jurišević, 2012) navajata, da se nadarjeni otroci od svojih vrstnikov razlikujejo v stopnji kognitivnih procesov, sprejemanju in procesiranju informacij, imajo obsežnejši spomin, uporabljajo več miselnih strategij, imajo več vidnoprstorskih predstav, hitreje usvojijo abstraktno mišljenje ter imajo bolj prefinjen smisel za humor. Nadarjeni otroci imajo pogosto sposobnost prepoznavanja ali ceniti nedoslednosti in neusklajenosti vsakodnevnih izkušenj. Posedujejo >

relativno veliko znanja in to jim omogoča, da to zaznavajo hitreje kakor njihovi vrstniki. Smisel za humor in igrivost z idejami potrjujejo sposobnost nadarjenih otrok, da razumejo svet na manj ogrožajoč način (Baska, 1989, v Bergen, 2009).

Namen naše pilotne raziskave je bil odgovoriti na dve vprašanji, in sicer: 1) Kako nadarjeni učenci v primerjavi s svojimi vrstniki v šoli zaznavajo lastno kompetentnost in interes na področju humorja? 2) Kako nadarjeni učenci v primerjavi s svojimi vrstniki v šoli ocenjujejo smešnost predloženih šal?

Metoda

Raziskovalni načrt

Uporabljena je bila deskriptivna raziskovalna metoda.

Sodelujoči

V raziskavi je sodelovalo 139 učencev tretjega triletja iz dveh slovenskih osnovnih šol (34 % sedmošolcev, 25 % osmošolcev in 41 % devetošolcev), približno enakomerno zastopanih po spolu (58 % deklet in 42 % fantov). Med njimi je bilo 52 oz. 37,4 % učencev, ki so bili identificirani kot nadarjeni učenci (62 % deklet in 38 % fantov), in 87 oz. 62,6 % njihovih sošolcev.

Vsi nadarjeni učenci v tej raziskavi so bili identificirani kot nadarjeni po Konceptu: Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli (1999) v četrtem razredu osnovne šole.

Instrument

Za namen raziskave smo uporabile Vprašalnik za učence o šaljenju in šalah (VŠŠ), ki smo ga sestavile

Vsi nadarjeni učenci v tej raziskavi so bili identificirani kot nadarjeni.

po zgledu že obstoječih vprašalnikov (Bergen, 2009; Dowling in Fain, 1999; Fox, Dean in Lyford, 2013); pri sestavi vprašalnika smo upoštevale kriterij ekspertne presoje o primernosti posameznih postavk in šal glede na dani socio-kulturni kontekst. Vprašalnik je sestavljen iz štirih delov. Prvi del vsebuje devet trditev, ki predstavljajo učenčevo zaznavo kompetentnosti na področju humorja (pripovedovanje in razumevanje šal, čustveni interes za šaljenje); odgovorni format je 5-stopenjska ocenjevalna lestvica od 5 (zelo pogosto) do 1 (nikoli). Drugi del predstavlja odprto vprašanje o tem, katere humoristične serije učenci spremljajo. V tretjem delu je učencem posredovan niz petih slikovnih šal (priloga 1), v četrtem delu pa niz petih

besednih šal (priloga 2); v obeh primerih imajo učenci nalogo, da na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici ocenijo smešnost posamezne šale, in sicer od 5 (zelo, zelo smešna šala) do 1 (šala sploh ni smešna). Izbor šal je bil narejen po kriteriju, da šala zahteva določeno stopnjo razumevanja, oz. ugotavljanju t. i. preboja ali »punch lina«.

Analiza zanesljivosti posameznih delov vprašalnika s Crombachovim α -koeficientom je pokazala na ustrezno zanesljivost za nadaljnjo analizo ($\alpha_{\text{kompetentnost}} = 0,79$, $\alpha_{\text{slikovne šale}} = 0,87$, $\alpha_{\text{besedne šale}} = 0,86$).

Postopek zbiranja in analize podatkov

Podatke smo zbrale s spletno anketo. Anketiranje je potekalo skupinsko po posameznih oddelkih v računalniški učilnici. Za sodelovanje učencev v raziskavi smo predhodno pridobile ustrezno soglasje staršev oz. zakonitih zastopnikov. Raziskavo so na šolah izvedle avtorice raziskave, v njih zaposlene kot šolske svetovalne delavke.

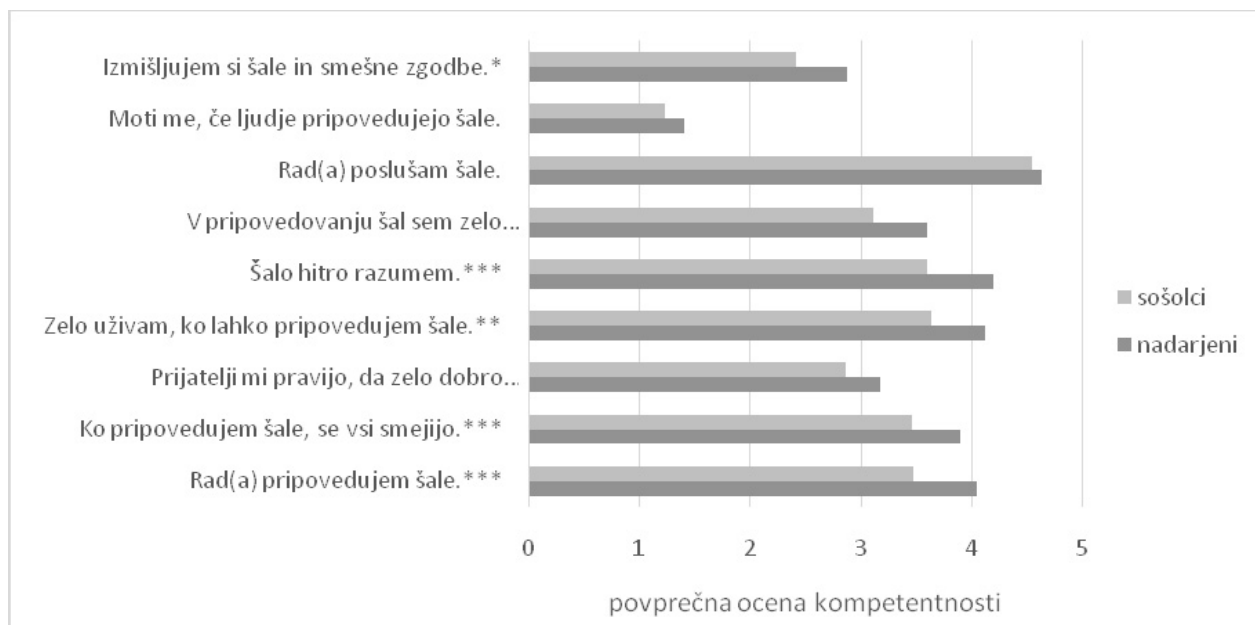
Podatki so bili obdelani kvantitativno: izračunane so bile osnovne deskriptivne statistike, za ugotavljanje razlik med vzorcema je bil uporabljen t-test; za vsako analizo je bila predhodno preverjena normalnost porazdelitve podatkov s Kolmogorov-Smirnovim testom, v primeru nenormalne porazdelitve je bil za nadaljnjo analizo uporabljen Mann-Whitneyjev test. Odgovori na odprto vprašanje o tem, katere humoristične serije učenci spremljajo, so bili grupirani po naslovih.

Rezultati in razprava

Zaznava kompetentnosti na področju humorja Nadarjeni učenci in učenke statistično pomembno više od svojih sošolk in sošolcev ocenjujejo lastno kompetentnost na področju humorja oz. pripovedovanja in razumevanja šal ter čustveni interes za poslušanje ali

pripovedovanje šal ($t = 4,40$, $df(137)$, $p = 0,000$). Podobna slika se je pokazala tudi med spoloma: nadarjena dekleta imajo pomembno višje zaznave kompetentnosti od svojih vrstnic ($t = 3,44$, $df(78)$, $p = 0,001$), nadarjeni fantje pa od svojih vrstnikov v šoli ($t = 2,77$, $df(57)$, $p = 0,008$).

Razlike med nadarjenimi dekleti in nadarjenimi fanti v zaznavanju lastne kompetentnosti na področju uporabe humorja se niso pokazale kot statistično pomembne ($t = 0,42$, $df(50)$, $p = 0,677$), kar pomeni, da se nadarjena dekleta in nadarjeni fantje ocenjujejo kot podobno kompetentni na področju pripovedovanja in razumevanja šal ter v čustvenem interesu za šaljenje.

Opomba. *** $p \leq 0,000$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$

Slika 2: Zaznava kompetentnosti na področju uporabe humorja pri nadarjenih učencih in njihovih sošolcih po posameznih postavkah VŠŠ

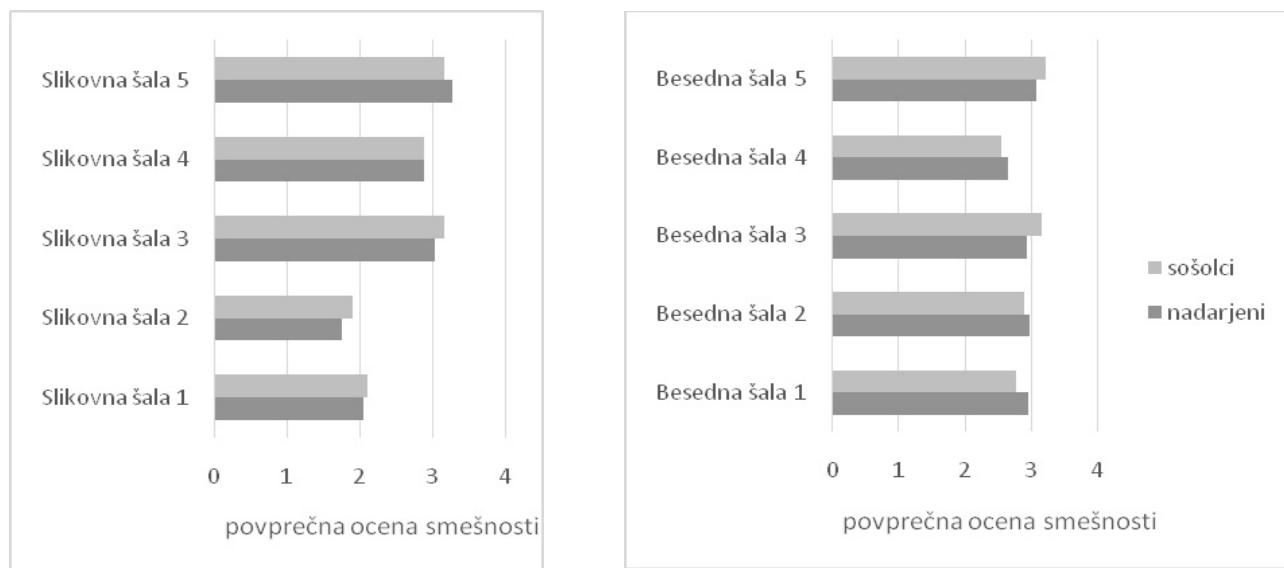
Humoristična serija	Nadarjeni učenci (f)	Vrstniki (f)
Naša mala klinika	7	12
Čista desetka	1	6
The Big Bang Theory,	5	-
Mr. Bean	2	5
Dva moža in pol	5	4
Family guy	3	2
How I Met Your Mother	3	1
Vid in Pero šov	2	4
Prijatelji	1	4
Wipeout	1	-
Tašča, da te kap	1	-
Ace Ventura	1	-
Lepo je biti sosed	1	2
Pink Panter	-	1
Prava nota	-	1
Prijatelji	1	4
A si ti tud not padu	1	-
Jackass	1	-
Simpsonovi	1	-
Malcon in the middle	1	-
3 kamen od sonca	1	-
VIP Show	1	-
Goodness Gracious Me	-	1
Hot in Cleveland	-	1
Zlata sredina	-	1
South Park	-	1
Je bella cesta	-	1
Ellen	/	1

Rezultati nakazujejo, da nadarjeni učenci verjetno v večji meri spremljajo angleške oz. ameriške humoristične serije (tudi naslove serij so večinoma zapisali v angleškem jeziku). Še posebej nanizanka »The Big Bang Theory« se je pojavila večinoma med odgovori nadarjenih učencev. Prav tako se je v vsakem razredu najde kak nadarjen učenec ali učenka, ki je navedel/-la več kot eno humoristično serijo, ki pa jih v večini spremljajo bolj odrasli kot otroci. To bi mogoče lahko nakazovalo na to, da se smisel za humor pri nadarjenih učencih razvija hitreje in so jim zato vseč humoristične serije, ki jih spremljajo odrasli. Večina nanizank, ki so jih navajali nadarjeni učenci, je vsebovala vizualno, besedno ali akcijsko inkongruentnost, predvsem pa so izstopale serije (Friends, Seinfeld, Red Green), ki so vsebovale igre besed ter konceptualno inkongruentnost (Bergen, 2009). Tudi natančnejši pregled nanizank (The Big Bang Theory, Dva moža in pol, How I Met Your Mother), ki so jih navajali nadarjeni učenci v naši raziskavi, nakazuje, da so to nanizanke, v katerih sta prisotni igra besed ter konceptualna inkongruentnost. >

Ocenjevanje smešnosti šal

Drugo področje, na katerega je bila usmerjena pozornost v raziskavi, se je nanašalo na vprašanje, kako nadarjeni učenci in njihovi sošolci ocenjujejo smešnost izbranih šal. Rezultati t-testa so pokazali, da učenci obeh skupin podobno ocenjujejo smešnost slikovnih

Preglednica 1: Humoristične serije, ki jih spremljajo nadarjeni učenci in njihovi sošolci

Slika 3: Ocenjevanje smešnosti slikovnih in besednih šal med nadarjenimi učenci in njihovimi sošolci (priloga 1, 2)

($t = -0,241$, $df (137)$, $p = 0,810$) in besednih šal ($t = 0,007$, $df (137)$, $p = 0,994$). Nadarjena dekleta podobno kot njihove vrstnice ocenjujejo slikovne ($t = -0,384$, $df (78)$, $p = 0,702$) in besedne šale ($t = 0,807$, $df (78)$, $p = 0,422$), enako predložene šale podobno ocenjujejo tudi nadarjeni fantje v primerjavi s svojimi vrtniki v šoli ($t = -0,151$, $df (57)$, $p = 0,880$ oziroma $t = -0,877$, $df (52)$, $p = 0,384$).

Naša raziskava je pokazala, da se nadarjeni učenke in učenci počutijo bolj kompetentni pri pripovedovanju in razumevanju šal.

Naša raziskava je torej pokazala, da se nadarjeni učenke in učenci počutijo bolj kompetentni pri pripovedovanju in razumevanju šal, prav tako pa kažejo tudi večji čustveni interes za poslušanje ali pripovedovanje šal kot njihovi sošolci, medtem ko pa smo pri ocenjevanju smešnosti izbranih slikovnih in besednih šal zasledile podobne ocene med učenci ne glede na identificirano nadarjenost.

Razlike pri razumevanju besednih šal med nadarjenimi in preostalimi učenci je v svoji raziskavi ugotovil tudi

Baska ugotavlja, da imajo nadarjeni otroci sposobnost prepoznavanja nedoslednosti in neuskkljenosti vsakodnevnih izkušenj.

Shade (1991), ki je primerjal spontane odzive veselja in razumevanje besednega humorja 120 učencev 4., 5. in 6. razreda. Ugotovil je, da obstajajo pomembne razlike med nadarjenimi in učenci in njihovimi vrstniki. Nadarjeni učenci so pokazali višjo raven razumevanja

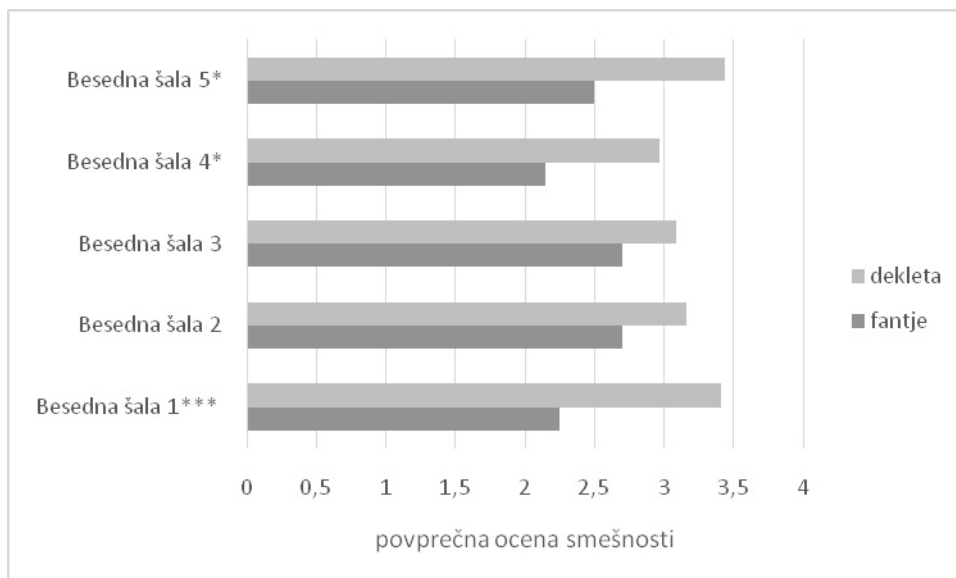
besednega humorja in spontanih odzivov. Podobno sta tudi Klavir in Gorodetsky (2001) pri nadarjenih učencih in njihovih vrstnikih primerjala sposobnosti za reševanje besednih šal in vizualnih šal (risanke). Ugotovila sta, da so nadarjeni učenci hitreje reševali oz. ugotovili preboj oz. »punch line« tako pri besednih kakor tudi vizualnih šalah.

Mnogi nadarjeni učenci različnih starosti se ne zanimajo samo za humor, ampak so tudi dokaj spretni pri njegovi uporabi. Po mnenju različnih avtorjev obstaja vsaj nekaj razlogov za ta interes. Prvič, neka-

teri nadarjeni učenci imajo napreden (bolj razvit) smisel za humor. Veliko našega humorja temelji na jeziku, in ker so mnogi nadarjeni učenci napredni v znanju jezikov, hitreje razumejo večino humorja. Pri preučevanju spontanega odziva veselja in razumevanja verbalnega humorja učencev v osnovnih in srednjih šolah so rezultati pokazali, da so nadarjene osebe opravile bistveno »boljše« od splošne skupine prebivalstva. Ta ugotovitev je v prid domnevi, da imajo nadarjeni otroci opazno "dober smisel za humor,"

značilnost, ki jo jim pogosto pripisujejo (Klavir in Gorodetsky, 2001; Shade, 1991). Baska (v Bergen, 2009) ugotavlja, da imajo nadarjeni

otroci sposobnost prepoznavanja nedoslednosti in neuskkljenosti vsakodnevnih izkušenj. Posedujejo relativno veliko znanja in to jim omogoča, da hitreje zaznavajo kakor njihovi vrstniki. Smisel za humor in igrivost z idejami potrjujeta sposobnost nadarjenih

Opomba. *** $p \leq 0,000$; * $p \leq 0,05$

Slika 4: Ocenjevanje smešnosti besednih šal med nadarjenimi dekleti in nadarjenimi fanti (priloga 1, 2)

otrok, da razumejo svet na manj ogrožajoč način. Razlike med nadarjenimi dekleti in nadarjenimi fanti so se pokazale kot statistično nepomembne pri ocenjevanju smešnosti slikovnih šal ($t = -1,174$, $df(50)$, $p = 0,246$), ne pa tudi pri ocenjevanju besednih šal, kjer so rezultati t -testa pokazali, da so nadarjenim dekletom ocenjevane šale pomembno bolj smešne kot nadarjenim fantom ($t = -3,125$, $df(50)$, $p = 0,003$).

Med nadarjenimi fanti in nadarjenimi dekleti nismo ugotovile razlik v zaznavanju lastne kompetentnosti na področju uporabe humorja, kar pomeni, da se nadarjena dekleta in nadarjeni fantje ocenjujejo kot podobno kompetentni na področju pripovedovanja in razumevanja šal ter v čustvenem interesu za šaljenje

Razlike so se pokazale le pri ocenjevanju smešnosti besednih šal, ki so se nadarjenim dekletom zdele bolj smešne. Do nekoliko drugačnih ugotovitev glede razlik med spoloma je v svoji študiji prišla Bergen (2009), ki je ugotovila pomembne razlike med dečki in deklcami glede lastne zaznave smisla za humor, sposobnosti tvorjenja šal in sposobnosti pojasnjevanja humorja, in sicer v prid dečkom. Naše ugotovitve so zato bližje ugotovitvam Shada (1991), ki v svoji raziskavi razlik med spoloma v razumevanju besednega humorja ni ugotovil. Zanimivi so tudi nekateri drugi izsledki glede razlik med spoloma, kot denimo

ta, da izražanje humorja prispeva k priljubljenosti nadarjenih fantov med vrstniki, medtem ko so bila nadarjena dekleta za isto vedenje zaznana kot muhasta in žalostna, namesto zabavna in ustvarjalna (Luftig in Nichols, 1991). Bergen (1991) podobno navaja, da so bili nadarjeni fantje ocenjeni kot najbolj priljubljena skupina, medtem ko so bila nadarjena dekleta ocenjena kot najmanj priljubljena skupina v študiji. Na splošno velja, da starši in učitelji ocenjujejo, da imajo fantje višji

Izražanje humorja prispeva k priljubljenosti nadarjenih fantov med vrstniki, medtem ko so bila nadarjena dekleta za isto vedenje zaznana kot muhasta in žalostna, namesto zabavna in ustvarjalna.

smisel za humor kot dekleta, čeprav raziskave kažejo, da imata oba spola enako sposobnost razumevanja humorja in se podobno ocenjujeta glede na smisel za humor na lestvici za samoocenjevanje (Bergen, 1998a, v Bergen, 2009). To je zanimiv izsledok, saj spodbuja v nadaljnje raziskovanje tega področja.

Sklepi in predlogi

Predstavljena raziskava je ena izmed redkih na tem področju, tako v domačem kot mednarodnem prostoru, saj je humor, predvsem med nadarjenimi učenci, kljub svoji pomembnosti še vedno precej skromno raziskan. Kljub nekaterim omejitvam, ki jih je treba upoštevati >

pri razlagi rezultatov, pa menimo, da je dobra osnova za nadaljnje raziskovanje. V prid temu govorijo tudi rezultati raziskave, ki je bila izvedena v šolskem letu 2011/2012 v okviru Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani: tako nadarjeni osnovnošolci kakor tudi gimnazijci so navajali, da so v šoli najbolj motivirani za učenje takrat, ko v razredu vlada sproščena klima in je prisoten humor (Juriševič, 2012).

Ziv (1998) navaja 18 raziskav, izvedenih med letoma 1961 in 1981, o vplivu uporabe humorja na učenje. V 11 raziskavah se je pokazalo, da je bil vpliv humorja na učenje pozitiven. V raziskavi, ki jo je avtorica nato sama izvedla, je predpostavila, da uporaba humorja, ki se vsebinsko nanaša na obravnavano snov, olajša učenje; učenci, ki so deležni takega humorja, kasneje

Učitelji, ki humor malo uporabljajo, lahko za doseganje njegovih pozitivnih učinkov v pouk vključijo humoren videoposnetek ali na svoje prosojnice dodajo zabaven strip.

na testih dosegajo boljše oz. višje rezultate. Učitelji, ki so sodelovali v omenjeni raziskavi, so bili deležni posebnega usposabljanja o tem, kako uporabljati humor, da bi izboljšali svoje poučevanje. Učenci, ki so bili deležni poučevanja in učenja ob vključevanju humorja, so v primerjavi s kontrolno skupino na zaključnih testih dosegli višje rezultate.

Ker je humor pomembna sestavina duševnega zdravja na različnih področjih našega vsakdanjika, je pomembno, da se učitelji in drugi strokovni delavci v šoli tega zavedamo, ga vključujemo v svoje delovanje in ga spodbujamo tudi pri učencih. Učenje bo tako, kažejo raziskave, vsekakor bolj aktivno in učinkovito. Ker se v literaturi pojavljajo različni predlogi, kako upoštevati spoznanja o pozitivnih učinkih uporabe humorja pri pouku, smo se odločile, da nekatere izmed njih, po naši presoji najbolj zanimive, predstavimo kot spodbudo za naše delo v prihodnje:

Zelo pomembno je, da učitelji uporabljajo le humor, ki jim je domač, ter da je poučevanje posameznega učitelja v skladu z njegovo/njeno običajno uporabo humorja (Wanzer in Frymier, 1999, v Banas et al., 2011). Če učitelj malo uporablja humor ali pa izhaja iz kulture, ki ne priporoča uporabe humorja v razredu (Zhang, 2005, v Banas et al., 2011), bo verjetno težko uporabil humor med poučevanjem in to je povsem sprejemljivo. Niso vsi zabavni, razlaga Ziv (1988, v Banas et al., 2011) in pojasnjuje, da je le malo stvari hujših od nekoga, ki nima smisla za humor, vendar se trudi, da bi bil smešen. Kljub temu pa lahko učitelji, ki humor malo uporabljajo, za doseganje njegovih pozitivnih učinkov v pouk vključijo humoren videoposnetek ali na svoje prosojnice dodajo zabaven strip. Učenci so v raziskavi, ki so jo izvedli Torok, McMorris in Lin (2004), še

posebej priporočali, naj učitelji med poučevanjem in učenjem vključujejo smešne zgodbe, smešne komentarje, šale ter profesionalni humor.

Baska (1989, v Bergen, 2009) predlaga, da bi morali učitelji nadarjene učence izpostavljati različnim sofisticiranim oblikam humorja (npr. politične karikature, satire v drami) in jim dati veliko možnosti za uporabo humorja. Koristno je, da učitelji v razredu uporabijo humor »višjega reda«, saj je večina učencev te starosti že sposobna tvoriti takšen humor. Za nadarjene otroke je še posebej analiziranje humorja in ustvarjanje ravni višjega reda humorja lahko prijetna in ustvarjalna dejavnost.

Shade (1996) opisuje številne prednosti, tako za učenca kot za učitelja, povezane z uporabo primerne- ga humorja v dnevnikih dogodkih v razredu. Dodatne prednosti, ki jih prinaša uporaba humorja v razredu, vključujejo zmanjšanje anksioznosti pri preverjanju in ocenjevanju znanja, zdravstvene prednosti,

izboljšujejo »moralo«, preprečujejo izgorelost, zmanjšujejo dolgočasje. O pozitivnih učinkih humorja poročajo tudi sami študenti, ki navajajo, da humor pripomore k temu, da jim je učitelj bolj simpatičen, da laže razumejo učno gradivo, zniža napetost ter poveča njihovo pozornost (Torok, McMorris in Lin, 2004).

Da bi se z učenci povezali v kakovostnem medosebnem odnosu, bi se morali učitelji izogibati uporabi negativnega ali sovražnega humorja, še posebej tistega, ki učence oddalji od razreda in učitelja ali kritizira učence zaradi neznanja, neprimerne vedenja ali neuspeha ob usvajanju snovi. Te vrste humor je morda v nekaterih razredih učinkovit zaviralec neprimerne vedenja, vendar bo najverjetneje v razredu vzpostavil ozračje strahu, zaskrbljenosti in sovražnosti. Namesto takih šal bi morali učitelji uporabiti humor, ki se smeji z učenci in ne njim (Banas et al., 2011). Na neprimer- nost sarkazma opozarja tudi Shade (1999), ki posebej izpostavi, da se ta sicer široka in napredna oblika humorja kaj hitro pojavi tudi pri učencih v razredu.

Pomembno je, da se naučimo razlikovati med dvema vrstama razrednih klovnov, ki jih lahko pogosto igrajo prav nadarjeni učenci. Ti dve obliki sta sarkastični in muhasti razredni klovn: medtem ko je muhasti razredni klovn dobrodošel, saj je pogosto ustvarjalen in produktiven, pa je po drugi strani vedenje sarkastičnega ali sovražno naravnane razrednega klovna pogosto neproduktivno, moteče in nesprejemljivo (Shade, 1999). Agresiven stil in krut sarkazem lahko namreč zelo negativno vplivata na socialne odnose. Pomembno je torej, da ne zanemarimo tega področja in spodbujamo »zdrav« humor, ki učencem pomaga pri obvladovanju težav in socialnem vključevanju ter priljubljenosti.

Učitelji morajo poskrbeti za to, da je humor, ki ga uporabljajo, primeren za učence; upoštevati morajo njihovo starost in humorni kontekst. Pri starosti morajo biti posebej pozorni, da mlajših učencev s humorjem ne zmedejo. Oni namreč pogosto ne razumejo ironije, pretiravanj ali drugih popačenj, ki se pojavljajo v humorju, ter se tako lahko pomotoma naučijo nepravilnih ali netočnih informacij. Pri starejših učencih pa morajo uporabljati humor, ki je zanje smiseln. Pri vseh starostnih skupinah je pomembno, da je učni kontekst primerne pomena. Rasistični, seksistični ali seksualni humor so morda primernejši za nastope komikov, v učnem kontekstu pa so neprimerni. Živova raziskava (1981, 1988, Banas et al., 2011) kaže, da so primerne približno štiri šale na učno uro. Glede primernosti je pomembno spomniti tudi, da ima humor tako miselni kot čustveni element in učenci ga ne bodo mogli predelati, če ga ne razumejo. Tako bodo humorne scene iz starih televizijskih programov ali filmov morda zabavne za učitelja, učence pa bodo prej zmedle kot pa zabavale. Tudi politični humor v razredu ne bo učinkovit, razen če učenci dobro poznajo politične razmere. Svetujemo, da se v pouk vključijo relevantne humorne zgodbe ali prikažejo videoposnetki, ne pa da se jih opisuje. Na temelju povedanega je mogoče strniti, da poučevanje z uporabo humorja lahko spodbudi učenje oziroma usmeri pozornost na učne vsebine. Tovrstna uporaba humorja ima dve teoretični prednosti za učenje. Ena je zmožnost

Raziskave kažejo, da uporaba humorja lajša stres in zmanjša testno anksioznost.

humorja, da olajša priklic vsebine. Druga je zmožnost humorja, da poveča pozornost in interes. Ponavljanje učne vsebine ali snovi po smehu okrepi informacijo in izboljša zapomnitev (Shade, 1996). Poleg tega raziskave kažejo, da uporaba humorja lajša stres (White, 2001, v Torok, McMorison in Lin, 2004) in zmanjša testno anksioznost (Berk, 1990; McMorris, Boothroyd in Pietrangelo, 1997, v Torok, McMorris in Lin, 2004).

Pozitivna razredna klima, v kateri so prisotne humorne vsebine, podpira spoštovanje in dostojanstvo ter

prispeva h krepitvi znotrajosebnih in medosebnih sestavin osebnosti vseh sodelujočih v učnem procesu. Tako učitelji kot učenci lahko izboljšajo svojo samopodobo, če ustrezno uporabijo humor in delijo duhovite izkušnje, da prinašajo užitek drug drugemu. Skupni smeh je učinkovit način za krepitev vseh vidikov učenja (Shade, 1996) s posebnim poudarkom na spodbujanju ustvarjalnega učenja, ki bi se v šolah zagotovo moral pojavljati pogosteje. <

Zahvala:

Zahvaljujemo se Marjanu Škvorcu, univ. dipl. psih., za pomoč pri izboru slikovnih in besednih šal ter pripravi spletnega vprašalnika.

Literatura

1. Banas, J. A., Dunbar, N., Rodriguez, D., Liu, S. J. (2011). A review of humor in educational settings: four decades of research. *Communication education*, letnik 60, št. 1, str. 115-144.
2. Bergen, D. (2009). Gifted children's humor preferences, sense of humor, and comprehension of riddles. *Humor: International Journal of Humor Research*, letnik 22, št. 4, str. 419-436.
3. Dowling, J. S., Fain, J. A. (1999). A multidimensional sense of humor scale for school-aged children: Issues of reliability and validity. *Journal of Pediatric Nursing*, letnik 14, št. 1, str. 38-43.
4. Fern, T. L. (1991). Identifying the gifted child humorist. *Roeper Review*, letnik 14, št. 1, str. 30-35.
5. Fox, C. L., Dean, S., Lyford, K. (2013). Development of a humor styles questionnaire for children. *Humor*, letnik 26, št. 2, str. 295-319.
6. Graham, E. E. (1995). The involvement of sense of humor in the development of social relationships. *Communication reports*, letnik 8, št. 2, str. 158-169.
7. Hederih, D. (1996). Objektivni testi kot indikatorji osebnostne strukture: medsebojna povezanost različnih vidikov smisla za humor in njihova povezanost s strukturo osebnosti (Magistrsko delo). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
8. Juriševič, M. (2012). Nadarjeni učenci v slovenski osnovni šoli. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
9. Jewell, P. (2005). Humor in cognitive and social development: Creative artists and class clowns. *International Education Journal*, letnik 6, št. 2, str. 200-205.
10. Klavir, R., Gorodetsky, M. (2001). The processing of analogous problems in the verbal and visual-humorous (cartoons) modalities by gifted/average children. *Gifted Child Quarterly*, letnik 45, št. 3, str. 205-215.
11. Luftig, R. L., Marci L. N. (1991). An assessment of the social status and perceived personality and school traits of gifted students by non-gifted peers. *Roeper Review*, letnik 13, št. 3, str. 148-153.
12. Martin, R. A. (2007). *The psychology of humor: An integrative approach*. Burlington, MA: Elsevier Academic Press.
13. Shade, R. A., (1999) Humor. *Gifted Child Today Magazine*, letnik 22, št. 1, str. 46-50.
14. Torok, S. E., McMorris, R. F., Wen-Chi, L. (2004). Is Humor an Appreciated Teaching Tool? Perceptions of Professors' Teaching Styles and Use of Humor. *College Teaching*, letnik 52, št. 1, 14-20.
15. Ziv, A. (1988). Teaching and learning with humor: Experiment and replication. *Journal of experimental Education*, letnik 57, št. 1, str. 5-15.
16. Žagar, D. (1999). Nadarjeni učenci v devetletni osnovni šoli. *Psihološka obzorja*, 8 št. 4, str. 45-53.